

2. könyvtári domén/osztályok/katalogizálás (6 ilyen intézmény van – ugyancsak ide tartozik a könyvtári domén/technikai szolgálatok/katalogizálási osztály – 2. szint)
3. könyvtári domén/könyvtárak/katalogizálás (1 ilyen intézmény – 2. szint)
4. könyvtári domén/osztályok/részlegek/katalogizálás (1 intézmény – 3. szint)
5. könyvtári domén/könyvtárak/egységek/osztályok/katalogizálás (1 ilyen intézmény – 4. szint)
6. intézményi domén/~katalogizálási osztály (1 ilyen intézmény – 1. szint)
7. intézményi domén/~technikai szolgálatok/katalogizálás (1 ilyen intézmény – 2. szint)
8. intézményi domén/könyvtár/katalogizálási osztály (2 ilyen intézmény – 2. szint)
9. intézményi domén/könyvtár/osztályok/katalogizálási osztály (4 ilyen intézmény – 3. szint)

Egyik osztály sem birtokolt saját domént. A teszt során végig az első, a negyedik és a hetedik helyen lévő intézmények a könyvtári domén/katalogizálási osztály típusú doménszerkezetbe tartoztak. Az első hét webhely könyvtári domén alatt helyezkedik el. Az első tizenegy 2. szintnél nem áll

lejjebb a doménhierarchiában. Megállapítható, hogy mennél mélyebben állt az intézményi doménhierarchiában a webhely, annál hátrább állt a találati halmaz rangsorában.

* * *

Összegzésül: a szerző szerint a Google-találati halmazban előkelőbb helyezéshöz, magasabb pozíció eléréséhez a tényezők bonyolult együtthata játszik közre. A nyolc vizsgált tényező közül öt – a Google PR, a webhely népszerűsége, a kulcsszavak sűrűsége a honlapon, a kulcsszavak az URL-ben, a doménszint – fontosabbnak bizonyult, mint a többi. Ám a titkos rangsoroló algoritmusok és a keresőmotorok szakadatlan fejlesztése miatt még sok empirikus-tudományos kutatást kell végezni ahhoz, hogy pontosan megállapíthassuk, mitől kerül egy webhely a találati halmaz csúcsára.

/ZHAO, Lisa: Jump higher: Analyzing web-site rank in Google. = Information Technology and Libraries, 23 köt. 3. sz. 2004. p. 108–118./

(Bánhegyi Zsolt)

Az Ingenta megújult könyvtári szolgáltatásai

A múlt

Az Ingenta a BIDS (Bath Information and Data Services) 1991-ben indított, a JISC által finanszírozott szolgáltatásához kapcsolódóan született. A BIDS-ről azt állítják, hogy a világon az első nemzeti szintű szolgáltatás volt, és kereskedelmi adatbázisok hálózati elérését biztosította az Egyesült Királyság oktatási intézményeinek.

Az Ingenta kereskedelmi cég, amelyet azért alapítottak, hogy a tudományos információs lánc valamennyi résztvevőjét összehozzák, beleértve a kiadókon és tudományos társaságokon mint tartalomtulajdonosokon, valamint a kutatókon és a tudományos társaságok tagjain mint végfelhasználókon túl a folyamatba bekapcsolódó közvetítőket is, mint amilyenek a könyvtárak, az előfizetési ügynökségek stb.

Az üzleti modell nagyon egyszerű volt: a tudományos kiadók megfizetik, hogy a nyomtatott kiadványaikban megjelenő tartalmakat pdf vagy html formátumban digitalizálják, és online szolgáltattha-

tóvá teszik az Ingenta szerverén (www.ingenta.com). A könyvtárak és a felhasználók számára a szolgáltatás ingyenes volt, ha a nyomtatott kiadványhoz érvényes előfizetéssel rendelkeztek.

1998-ban a BIDS műszaki rendszerét felhasználva az Ingenta havonta tízezer cikket küldött a folyóiratok előfizetőinek. Ez a szám 2000 márciusára havi százezerre nőtt, amikor az Ingenta megkezdte a felvásárlásokat. Először a CARL Corporation UnCover szolgáltatását vette meg, amely az USA-ban a felsőoktatási szektor legtöbbet használt kereső rendszere volt. Ezzel az Ingenta a világ legnagyobb, tudományos cikkek keresését és szolgáltatását lehetővé tévő forrásának lett a tulajdonosa. A felhasználók által letöltött vagy alkalmilag szolgáltatott (pay-per-view) cikkek száma havonta kétszázezer fölé emelkedett. Az UnCover adatbázis további 21 000 faxon vagy Ariellel küldhető kiadványt tartalmazott, ezáltal az Ingenta belépett a dokumentummásolatot küldő cégek sorába is.

Az első vásárlást tíz hónappal követte a legnagyobb versenytárs, a CatchWorld cég megvétele,

amellyel a szolgáltatás alapját képező elektronikus tartalom több mint 250 kiadó több mint 6000 teljes szövegű folyóiratával bővült. A következő lépés a CatchWorld átnevezése volt (új neve Ingenta-Select.com), majd a két szolgáltatás integrálása a könyvtárak számára. Az utolsó lépés a szolgáltatások olyan új alapra helyezése, hogy a Googlebot keresőmotor elérje a teljes szövegű állományokat. Így jött létre az IngentaConnect, amely több mint 28 ezer tudományos publikációból szolgáltat.

Az IngentaConnect színrelépése

A legnagyobb feladatot az jelentette, hogy három különböző szolgáltatást és üzleti modellt kellett úgy egyesíteni, hogy nem állítják le őket. 2004 májusában készült el az első béta-verzió az alapvető kereső és böngésző funkciókkal. Tesztelésére felkérték a rendszerben nyilvántartott mind a 17 000 könyvtárost. Észrevételeik alapján indították 2004 szeptemberében a felhasználók számára is a szolgáltatásokat. Az intézmények az Athens protokollon keresztül jelentkezhetnek be, míg az egyéni olvasók használhatják a webes felületet, és a cikkek letöltésére a használat szerinti fizetési lehetőséget tartalmazó kereskedelmi platformot vehetik igénybe.

Az IngentaConnect képernyőjén három navigálási lehetőség van: a középen található a keresési és a böngészési lehetőség, a képernyő felső részén a Kiadványok böngészése, Részletes keresés (Advanced search), A keresés története (Search history) és a Megjelölt lista (Marked list) menüsor, a jobb oldalon pedig egy állandó panel, amely a bejelentkezést, a megfelelő méret kiválasztását, és a gyors keresési lehetőséget tartalmazza.

A kiadványok böngészése menüsor az elérhető kiadványok betűrendes jegyzékét tartalmazza, mindegyik alsorozatból vissza lehet menni a teljes lista elejére. Innen különböző csatolók vezetnek a keresés könnyítéséhez, valamint a cikk elküldésének módjához (fax vagy Ariel). Ha valaki a tematikus keresését választja, ebben is egy gördülő menü segíti, amely az egyes tematikus honlapokra vezet, mint pl. mezőgazdaság, biológia, vegyészet. Egy-egy témakörben ezután szintén a folyóiratok betűrendes jegyzékére lehet továbblépni. Ha a kiadói oldalon folytatjuk, akkor egy hiperlinkkel az általa publikált folyóiratok jegyzékéhez jutunk, ha pedig a cikk hiperlinket választjuk, a cikk kivonatát kapjuk.

A kivonatokat tartalmazó oldalak a cikk valamennyi adatát közlik: szerző, forrás (beleértve a folyóirat számát és az oldalszámokat), kiadó, kivonat, kulcsszavak, valamint egy csatolót a felhasználó „vevőkártyájához” (shopping card), hogy meg tudja „venni” a cikk teljes szövegét. Mielőtt visszatérnénk a menühöz, meg lehet nézni a kiválasztott cikk előtti és utáni cikket is.

A Részletes keresés képernyőn három mezőcsoport található: a kulcsszavas vagy szerző szerinti keresésre, a forrásdokumentum szerinti keresésre és a szolgáltatás formátumának (fax vagy Ariel) kiválasztására. A keresőmotor erős és hatékony, a Boole-algebrai műveletek lehetősége segíti az eredményességet. Az egyes mezők alatt található rádiógombok további finomításra adnak lehetőséget, pl. hogy a megadott kulcsszó a címben vagy a kivonatban legyen, vagy a kiadvány mező használatára esetén annak címében, esetleg az ISSN-t adjuk meg.

A találatokat táblázat foglalja össze, ebben különböző színekkel jelölik, hogy a cikk új, ingyenes, a kísérleti időszakban elérhető, vagy az előfizető számára elérhető. Ezek a jelölések állandóan a képernyőn vannak a jobb oldali panelben.

Az Ingenta független szolgáltató szerepe azt jelenti, hogy nem ellenőrzi, milyen tartalom jelenik meg a találatokban: lehet kivonat, aminek alapján a felhasználó el tudja dönteni, kéri-e a cikket. Ez elsősorban a természet- és humán tudományok terén jellemző, az üzleti cikkeknél kevésbé. A folyóiratcikkek mellett más dokumentumokat is szolgáltatnak, így könyveket, jelentéseket és statisztikákat. A COUNTER-kompatibilis statisztikák mellett működik még a figyelőszolgálat, és a számlavezetési funkció, így az IngentaConnect a folyóirat-előfizetési tevékenység modelljébe is újat hoz. Közvetítőként az Ingenta felismerte, hogy ha a kiadók, a tudományos társaságok és az előfizetői ügynökségek nem működnek együtt, akkor hiba csúszhat a folyamatba, aminek az előfizető látja a kárát. Ennek érdekében a világ legnagyobb előfizetői ügynökségeivel, többek között az EBSCO-val és a Swetsszel dolgozott azon, hogy az ügyfelei között található kiadóktól felhatalmazást kapjon az előfizetési folyamatok lehető leggyorsabbá és legegyszerűbbé tételére. A rugalmas technológia lehetővé teszi, hogy további fejlesztésekkel szolgálják a kiadók és a könyvtári felhasználók kényelmét. Ezek közé sorolható az RSS (rich site summary) szolgáltatás.

További tervek

- Egy új „prémium szintű” szolgáltatás, amely éves előfizetési díj alapján vehető igénybe, míg az alapszolgáltatás továbbra is ingyenes.
- Az IngentaConnect honlapját alkalmassá teszik arra, hogy a könyvtárak elhelyezzék rajta saját logójukat, tájékoztató szövegeiket, amelyek utalnak arra, hogy a könyvtár ajánlja az IngentaConnect használatát, és fizet is érte.
- Az előfizetői munka további könnyítése.
- A keresési lehetőségek fejlesztése, a keresés korlátozása a könyvtár által előfizetett folyóiratokra.

- A COUNTER-kompatibilis használati statisztika-készítés továbbfejlesztése.
- Ügyfélszolgálat a prémium szintet használók számára ingyenes telefonszámmal és korlátlan e-mail használattal.

WRIGHT, Doug: Making the connection: the changing face of Ingenta library services. = *Interlending & Document Supply*, 32. köt. 4. sz. 2004. p. 239–241.

CHILLINGWORTH, Mark: Ingenta connects search service to payments. = *Information World Review*, 208. sz. 2004. december, p. 59./

(Viszocsek Eszter)

A könyvtárközi kölcsönzés legújabb fejleményei az Egyesült Királyságban

Az utóbbi néhány évben világszerte alapvető változások tapasztalhatók a könyvtárközi kölcsönzésben. A technológiai fejlődés és a környezeti tényezők alakulásával a könyvtárak több új modellt is kipróbáltak, miközben a szolgáltatás továbbra is egy vállalkozás.

A szolgáltatás elnevezése

A könyvtárközi kölcsönzés helyett az angol terminológia *Maurice B. Line* javaslatára (2003) újabban a „távoli dokumentumszolgáltatás”-t (*remote document supply* = *RDS*) használja.

Jogszabályok

2003. október 31-én lépett életbe az európai szerzői jogi irányelvek (*European Copyright Directive*). Ebben a legfontosabb változás, hogy különbséget kell tenni a dokumentumok kereskedelmi és nem kereskedelmi célú használata között. A végrehajtás érdekében a British Library (BL) több megoldást kínál, amelynek alapján a felhasználók és a könyvtárak el tudják dönteni a kért mű rendeltetését. Kereskedelmi célú használat esetén a BL dokumentumszolgáltató központja (BL Document Supply Centre = BLDSC) eddig is kezelte a szerzői jogdíjakat. A jövőben azonban előfordulhat, hogy a dokumentum szolgáltatója (kereskedelmi cég) nem engedi a közvetítést a BL-nek, így számos kérés nem teljesül.

A fenti jogszabállyal egy időben lépett életbe a köteles példányokat gyűjtő könyvtárakról szóló

törvény (*Legal deposit libraries act*), amely az elektronikus és a nem nyomtatott formákról is intézkedik, beleértve a weblapokat. 1911 óta ez hat könyvtárat érint, amelyek jelentős problémákkal fognak szembesülni az elektronikus dokumentumok tárolásához szükséges kapacitás, és az elérésükhöz szükséges jogi feltételek miatt.

A fentiekhez kapcsolódik az elektronikus aláírás kérdése. A vonatkozó jogszabályt 2000-ben fogadták el, a könyvtárakban azonban egyelőre alig használják. A kevés példa közé tartozik a londoni King's College, ahol az olvasó a webes katalógusban való keresés után felhasználói azonosítóját és kódját megadva feladhatja a rendelését. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy aláírta a szerzői jogi nyilatkozatot is a dokumentum nem kereskedelmi célú használatáról.

Elektronikus folyóiratok

Ez az egyetlen üzletág, ahol az áremelkedés kétszerese volt az inflációnak. Az Elseviert különösen támadják a ScienceDirectre alkalmazott árpolitikája miatt. Ezért az Elsevier új megoldásokat keres a elektronikus folyóiratok tartalmának előfizetésére. A probléma oka az, hogy az Elsevier többet kér a folyóiratok elektronikus változatának eléréséért abban az esetben, ha az intézmény a nyomtatott változatra nem fizet elő. A nyomtatott folyóiratok lemondásakor pedig különböző büntetéseket helyeznek kilátásba. A helyzet akkor vált élesebbé, amikor az Egyesült Királyságban megkezdődtek a tárgyalások a NESLI2 projektről, amelyhez hason-